

Անուհետեւ Ս. Ղազարու ձեռագիրը այնքան բառացի կերպով կը զուգընթանայ էլիմիածնայ օրինակին հետ՝ որ տարակոյս չկայ թէ նոյն խմբին կը պատկանի. նոյն նութեան աստիճանը ցոյց տալու համար՝ միայն կտոր մը բաղդատենք.

Ս. ՂԱԶ. ԶԵՌ.

Իսկ ոմանք զհակառակն առնէին. յաւել եւս ի բար. կութիւն շարժեր Եւսեբիոս Նիկիոմիդացի. վասն զի զնա չար արար. յիշէր Աղէքսանդրոս ի գրեալն իւրում. և քանզի էր ըստ ժամանակին զօրաւոր Եւսեբիոս վասն Թազաւորին ի Նիկիոմիդայ լինելոյ. զի փոքր ինչ յա. ուաջ ի նմա էր Թազաւորութիւն որ առ Գիողիզմարեանս սիւ. վասն որոյ բազումք յեպիսկոպոսաց Եւսեբէ լսէին: Եւ նա յաճախապէս զրէր Թուղթ առ Աղէքսանդրոս զի զազարեաց է շարժելոյ, զխոտովութիւնս:

ԷԶՄԻԱԾՆԱՅ ԶԵՌ.

Իսկ ոմանք զհակառակն առնէին. յաւել եւս ի բար. կութիւն շարժեր Եւսեբիոս Նիկիոմիդացի. վասն զի զնա չար արար, յիշէր Աղէքսանդրոս ի գրեալն իւրում. Եւ քանզի էր ըստ ժամանակին զօրաւոր Եւսեբիոս վասն Թազաւորին ի Նիկիոմիդայ լինելոյ. զի փոքր ինչ յա. ուաջ ի նմա էր Թազաւորութիւն որ առ Գիողիզմարեանս սիւ. վասն որոյ բազումք յեպիսկոպոսաց Եւսեբէ լսէին: Եւ նա յաճախապէս զրէր Թուղթ առ Աղէքսանդրոս զի զազարեաց է շարժելոյ զխոտովութիւնս:

Համեմատութիւնը կը շարունակուի նմանութեան նոյն աստիճանով: Պէտք է զիտել որ Սոկրատայ հրատարակիչը վերոյիշեալ հատումին մէջ կ'ընթեռնու « զի փոքր ինչ յառաջի նմա էր Թազաւորութիւն », զոր Ս. Ղազարու ձեռագիրը իրամամբ կը սրբազրէ. « յառաջ ի նմա (ի Նիկիոմիդիա) էր Թազաւորութիւն »:

Հ. Կ. Տ. ՍԱՆԱԿԱՆ

ՏԱՏԵԱՆՑ ՓԱՌԱՑ ՍԿԻԶԲԸ

Գրականութիւնը՝ միևնույն Տանդիներով, Թաատներով բանաստեղծական բռնիքներ կ'առնու և խորհիւններով ու Զամեկաններով արտաքին ու ազգային պատմութեանց մընտրութիւնն ու մէջ կը բնաձիւ, ուրախ ենք բուն յոս քի անօգոստ յի համարիր մերք ընդ մերք ասպնջականէ, մանաւանդ քի հաճոյքով ընդառաջել իսկ ու հառաքել այն երգիչներուն երկերն են՝ որ քեպետ քերթորդութեան փափկութիւններէ զորի՝ արտնետին եւսնապետական եկարատիպը կը ներկայեն, աւայն ունին իրենց օգոստը, ժամանակակից դեպքեր մանրապատում ընկնով, ու բնական գեղ ու նազանք մի կը ցոյցադրեն անսրտնետ ու իրք աշուղային ունով:

Գրականութիւնը՝ այս տեսակներուն Ազգային հին պատմութեան մէջ մեծ յարգ ու պատիւ կ'ընծայէ, վասն զի հնոստեան յոյկով փառազարդութեան են: Այս սակայն եւրոպոս, ո՛չ. զոնե ոչ նոյն յափով: Արդեւ հիններն ու ժողովրդը միշտ եղած են ու կ'ըլլան պատկանելի ու յարգելի, իսկ նորերը անարժէք ու արհամարհ: Բայց՝ հստոյց չէ՝

արդեօք՝ քի ամեն հին ունեցեր է երբեմն իր խակութիւնն ու յարմուրիներ, և Գողթան երգերն որոյ հատուկութիւնն այժմ բազաւաններէ քիլքիլէ արձագանգներ կրկնելով՝ կ'ապշկցնեն կը յափշտակեն ժանր գրութեան ուն: և ուրոնը, ատեն մը չէին այլ ինչ՝ քայց երէ արդի ժողովրդական ցոյցերն իսպրոք են՝ պարբերական, սիրապէսներ, վիպերգներ, և այլն:

Արդ երէ կամենանք ներկայներն ու համեմատաբար ստոր գրիներն իսկ անմահացնել, ո՛չ. ապաքին արդի եւ յարեւրեն են օր մը հնոստեան պատիւ պիտի ստանան: Եւրոպոս ուրեմն մեզ՝ մօտ ժամանակի վիպերգներէ մին հոս ընթերցատարաց ներկայացնել, որ Տատեան ազնիւ Գերդաւորական սկիզբն ու փառքը կը բարձրացնէ, ժողովրդային հասարակ ոտանատը բանաստեղծութեան:

Հեղինակը քեպետ ժամանակակից է պատմած դեպքին, քեպետ ազգական կ'երեւի իւր Դիւցազին, (Երբօրօրդիս կաղզվանցի, վերջին տուն), սակայն չէ անբերի վիպաբան: Եւ իւր իսկ անձին վրայ չ'ունիք կարեւոր տեղեկութիւններ: Միայն չէ վրիպած իր գրչաւոր նկարագրակն, որ է անպառ ինչ գովաբանել իւր Դիւցազին: Եւ Անոր պատմութեան:

քան մէջ գտնէ մի քանի մանրամասնութիւններ ահա այս կերպով կ'ընդերառուին, որ ոչ սակաւ շահաբեր են գրասիրաց:

Երանի՜ քէ Հայագգի ամեն Ամիրաներոս ե իշուքանէրիարի վրայ ժամանակակիցք մանրամասն գրիկն ե գրածիկն ձեռքերնիս բլրար: Ո՛չ ապաքեն Ազգային պատմութեան վերջին շրջանները աւելի ձոխ, աւելի օգտաշատ պիտի ցոցադրուէին ապագային:

Առ այժմ կը մնայ մեզ նուիրել ընթերցողաց *tale quale* իր խորութեամբն առանց սրբագրելոս, և ինչ ինչ ծանօթութիւններ աւելցնելով: Էս երբ ըստ ընդունելութիւն գտնէ ներկայս, կը խոստանանք նոյն գրչի վիպերգներէն օրինակել ոչ յոյն տպագրութեան ոչ նուազ հատրնութի մի եւս Վլաստանի Պանրադեպի մը առթիւ շարագրելու:

ԳՐԻԳՐ Ծ. Վ. ԱՅՐԵՆԵԱՆ

ԳՈՒՂԵՍՏ ԵՒ ՆԵՐՐՈՂՆԵԱՆ

Ի վերայ այժմեան շէվրէթլու Սուլթան Սէլիմ արքային ալ Օսմանեանն ե ի վերայ ազգիս մերոյ պարծանաց տեղւոյ՝ Մահմետի Տաղ մականունեանեալ լուսահոգի Նիկողայոս Ամիրայի, որդի արհեստահար պայազատի բարեպաշտոն՝ Առաքել Ամիրայի ի Կարմրկապ գեղջէ Ակնայ, Կոստանդնուպոլիս եկելոյ. վասն անձամբ և արդեամբ փութ առնելոյ սոցա դերաշինութեան վառօդի և այլոց նորանոր գիտից:

Սուլթան Սէլիմ արքայն արթուն գիտնամեծար այր բանիւրուն գիրիս հանգիստ պահել համբուն յաւուրսըս իւր միշտ գործէ գուն:

Որպէս ասէ մենն իմաստուն իմաստութիւն շինեաց իւր տուն որք ի սոցին զացնն յանուն գործք մեծամեծք եկեալք ի հուն:

Յորոց մինն է վառօդ շինել ընդէմ հողմոյ նաւըս շինել և զանազան չարի յօրինել ըստ լատինաց չուխայս հինել:

Արդ սկստայց գորոց ճառել հիւանալիս ձեզ բաղբառել հեղու շնորհ Տեառն առաւել ի Մահմետի Տաղն Առաքել: Զատինէն տոհմին ծաղիկ բուսեալ առ ոտս ուրուք չիք ինչ ուսեալ աստ ի քաղաք Ղկնայ իրուեալ առ Ալքային բարեխօսեալ:

Նախ գործարան մի նորոցք յոր էր ոմն ի Լատին ազգէ զոր մերձ նախկին տեղւոյն կանգնէ և օսմանցոց կարի օգնէ:

Անդ տայ շինել մեծ ճախարակ ութսուն երկու տոփլօք՝ յարակ՝ գնիթ վառօդին ծեծել բարակ ձի կամ շորի վարեալ միակ:

Զլուր համբաւոյ սորին միայն լուեալ չքեղ հզօր արքայն գայ մեծ փառօքն ի զննել գայն և պարգևօք պատուէ գծառայն:

Ընդ որ հանեալ և համանեալ գիշող նորին գովաբանեալ զԱզատլուն եւս նմա յանձնեալ յոր նախ Լատին ոմն էր բունեալ

Անդ գերազանց եւս շինեալ զի երկերիւր տոփլօք վարեալ զորս ի կայմին վերայ շարեալ շրով գործըն կատարեալ:

Պորփիւր քարեայ սանդ վառօդին և տոփիլքն թուս ըստ նիւթին. որք ի կայմէն ձգին յօդին համակշիռք ամանեքին:

Մինչ փորձ փորձողքն ի փորձ արկին թէ՛ որ իցէ օգուտ մարտին թէ՛ առօդ սորին զօրեղ տան քան զվառօդ խնկիլիզին:

Եւ աստ դիմէ արքայն հզօր ի տեսնել գայս ըզգիւտ նոր կոչէ յատեան իւր ահաւոր ըզհանի Տաղն արհեստաւոր

1. Մահմետի կամ մրդուի կարծեմ Արաբիէնէ ծաղումն, իբր թէ բլլար մուգատուտիս. «արեալ» ուխտաւորն նշանակութեամբ, Գատտիս բառն որ սուրբ կը նշանակէ, կամ Գուտս բառն որ սրբաւայրը կամ նրուսաղէմը կը նշանակէ և այն ատեն մուգտուի ձեռք նախընտրել կ'երեւի, որով նրուսաղէմն, երուսաղէմ գիացող կը նշանակէ. Տճ. շահի, որ եթէ Յաւմարէն Ալիին գայ նոյն իմաստը կու տայ:

2. Մահմետի Առաքել Տաւ Ամիրայ ծնած է 1753ին, Անի քաղաքի Կամարակապ գիւղի: 1788ին Ալի Սահփանսի վառօդարանին մէջ կ'աշղոցէ ճախարակ շինել վառօդի դերապատրաստութեան համար: Մինչ Եւրօ-

պոյի մը՝ Վ. Բ. Կայսրէն արտօնուած ըլլալով՝ չէր յաւելոցած: 1795ին Ազատլուի վառօդարանին վառօդապետ կ'անուանուի, ուր նախապէս լատին մը կայ եղբոր: 1805ին Մ. Առաքել Տաղի գործարանէն ելած ատուեալ վերաբեր մը հանգնելով՝ Վ. Բ. Կայսրէն Սուլթան Սէլիմ՝ կ'այցնէ գնեցն Ղլաւալուն (չեւրէի կ. Պոլլու), 1812ին կը մտնի Ալաալուն իր անը մէջ, և կը թաղուի Օրթաթալոյ գերեզմանատունը, 17 տարի վառօդապետութեան պաշտօնով երեք հզօր կայսերաց ծառայիչէ եաց:

3. Տոփլօք = տոփիլ:

4. Յարակ = յարակից. հնա. կից: